

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА ДВЕТЕ ЛИЦА НА СВЕТОТ [Pečujlić]

Автор: проф. Мирослав Печујлиќ – Белград (2002)

Избор и превод од српски јазик: Д. Апасиев (2008)

ABSTRACT

Д-р Мирослав Печујлиќ (Miroslav Pečujlić / 1929–2006) беше редовен професор на Правниот факултет при Универзитетот во Белград (Србија) и еден од основачите на Факултетот за политички науки. Ги предаваше предметите Општа социологија, Социологија на правото, Методологија на општествените науки и др. Автор е на бројни дела и статии, од кои книгата „Глобализација – Двете лица на светот“ од која што овде се дадени одредени фрагменти, е неговото последно дело. Бил комунист и партизан во Втората светска војна, а потоа станал и уредник на неколку стручни и периодични списанија. Добитник е и на неколку значајни награди за својата долгогодишна кариера како универзитетски професор кој специјализирал во Англија и во САД.

I. ЕНИГМА: ШТО Е ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА?

Според Дејвид **Хелд** постојат три теориски поделби на теоретичарите кои се занимаваат со глобализацијата:

а) *хиперглобалисти* – тука влегува Фридман кој вели дека глобализацијата е „железна историска неизбежност“ која не е плод на волјата и изборот; а предвидува и „крај на националните држави“ и на нивниот суверенитет. Потоа Френсис Фукујама кој најавува „крај на историјата“ велејќи дека големите ривали, фашизмот и комунизмот, исчезнаа од сцената, а пазарот и демократијата постанаа „универзална општествена формула“ која ги освојува сите светски простори.

б) *скептици* – економската глобализација е само мит, а во светот постои „регионализација“ и настанување на три големи финансиски трговски блокови: европски, пацифичко-азиски и американски. XXI-от век не само што не претставува доба на изумирање на државите, туку напротив тој е ера на настанување на нови држави. Наместо светска интеграција, на дело е „фрагментација“ – сè поголема нееднаквост меѓу државите и наплив на национализам и агресивен фундаментализам.

в) *трансформационисти* – претставниците на оваа „средна теорија“ велат дека патот на глобализацијата воопшто не е предодреден.

II. АПОКАЛИПСА: ЧЕТИРИТЕ ЈАВАЧИ

1. Технолошко-информатичката револуција

Развитокот на модерната технологија, информатика, компјутеризација, роботика, ТВ и радио, Интернет и сл. го претвараат светот во *глобално село*. Се случува една компресија на времето и просторот т.е. смалување на дистанците кои ги разделуваат државите и луѓето. Сè повеќе и повеќе се зголемува брзината на транспортот и комуникацијата. На пример: преку 3.000 комерцијални сателити и над милијарда телевизори го претвора светот во едно огромно гледалиште, кадешто милијарди луѓе гледаат исти спектакли и настани; целокупната *Encyclopedia Britanica*, со своите 25 томови, може да се емитува преку Атлантикот за само една минута; триминутен телефонски разговор меѓу Њујорк и Лондон во 1930 година чинел 300 долари, за да денес, преку интернет, тој е скоро бесплатен; за да изброи до еден трилион на човекот му се потребни 30.000 години, а компјутерот таа операција ја врши за само една секунда...

2. Глобалната економија

2.1. Транснационалниот финансиски капитал – господар на светската економија

Ако модерните комуникации претставуваат нервен систем, глобалната економија е крвоток на светот. Надмоќта на наднационалните економски организации не е новост, новост е нивниот гигантизам т.е. експанзијата на мултинационалните корпорации. Џиновските компании ги контролираат националните економии и тие имаат интерес од постоење на слаби држави сè со цел да нема отпор, да се укинат царините и да се одбегнат даноците. Родена е т.н. „казино економија“: електронскиот трансфер на парите опфаќа повеќе од 90% од вкупната количина пари, која со брзина на светлината ја врти планетава; брокерските финансиски трансакции достигнуваат неверојатни размери од 1.300 милијарди долари на ден, или онолку колку што изнесуваат резервите на сите национални банки во светот.

2.2. Транснационалните корпорации – економски диносауруси или глобални олигополи

Глобалните корпорации се одликуваат со гигантизам, експанзионизам и глобализам. Всушност, постојат три видови корпорации:

а) *етноцентрични* – за нивната политика се одлучува од центарот т.е. во земјата на нивното потекло;

б) *полицентрични* – центарот ги дава само најопштите рамки на дејствување, а филијалите кои се наоѓаат во другите земји ги раководаат локални менаџери;

в) *геоцентрични* – централното раководство го сочинуваат менаџери од сите земји кадешто корпорациите имаат свои ограноци и се карактеризира со вистински интернационализам т.е. има глобален карактер. Нивниот број е во подем.

Колку за илустрација, трошоците за еден телевизор произведен во САД чинат 54 \$, додека во фабриките на Тајван тие опаѓаат на само четири долари; цената на трудот на 47 виетнамски работници е еднаква со онаа на само еден француски работник; денес постојат преку 20.000 транснационални корпорации: 400 корпоративски џинови во свои раце држат 66% од светското производство, а само 1% од корпорациите во своите раце држат 75% од вкупните инвестиции во другите држави; 10-те најголеми фирми од областа на телекомуникациите контролираат 86% од светскиот пазар, вреден цели 300 милијарди \$; пред две децении 180 корпорации ја контролираа светската индустрија за храна и пијалоци, а денес истата таа моќ ја делат само 60 корпорации; пред две децении 65 хемиски компании беа во жестока конкурентска трка, додека денес преку 90% од светскиот пазар на пестициди го владеат само девет компании ТНК; вкупно 2/3 од странските инвестиции потекниваат од само четири земји (САД, Велика Британија, Јапонија и Германија)...

Апсолутно правило кое важи во однесувањето на корпорациите е *профитот*. Тој ужива предност пред судбината и социјалните права на вработените лица. Зад сцената, светската елита која управува со овие корпорации нема никаква одговорност, бидејќи таа не е избрана од

самите граѓани. Во моментот кога тие ќе забележат дека некоја влада се обидува да спроведе реформска политика или да повлече самостојни потези кои се косат со нивните интереси, настапува мајсторски оркестрирана кампања за промена на националната политика – настапуваат рекламни кампањи, изјави на поддршка од странски експерти и медиумско влијание на јавното мислење, како и масовно миење на мозоците на мнозинството граѓани преку самонаречените НВО-и и фондации.

2.3. ММФ – светски економски арбитер

Меѓународниот монетарен фонд (ММФ) претставува половина економска, а половина политичка институција, која со своите строги аранжмани го запира развојот на земјите од Третиот свет и дејствува во корист на наднационалните компании. Новоста во неговото функционирање датира од крајот на 1970-те и почетокот на 1980-те, со метеорското издигнување на *реганизмот* и *тачеризмот* – кои важат за претставници на неолибералното крило на глобалната елитна моќ. Одговорноста на владите спрема странските кредитори и ММФ, станува многу поголема од нивната одговорност спрема своите граѓани!?

Кругот на држави кои влегуваат во мрежата на Светската трговска организација (СТО) се прошири од 80 на преку 140 земји. Под знамето на либерализацијата на светската трговија, капиталот енергично ги турка и последните бариери на државниот протекционизам, што директно води кон негова концентрација.

Националните економии под притисок на САД и на ММФ се принудувани да ги остварат следниве барања: масовна приватизација и дерегулација; укинување на увозните царини, кои се заштитен бедем на домашната индустрија; укинување на државната контрола над странските инвестиции, со што се поплочува патот на доминација на странската над домашната економија и се создаваат услови за енормно перење пари; намалување на данокот на доход за корпорациите; драстична редукација на издатоците за социјална и здравствена заштита на работниците.

2.4. *Rax mafiosa* – патолошки близнак на глобализацијата

Финансиските пазари доживеаја развој без преседан, но по цена на порастот на финансиската деликвенција, организираниот криминал, шверцот на луѓе, оружје и дрога, како и зголемување на моќта на мафиите и бандите. Пред наши очи се склучува брак т.е. симбиоза меѓу мафиите, државата и финансискиот капитал. Примери за тоа се: американските нарко босови; колумбиската мафија; сицилијанската мафија; кинеските тријади; јапонските јакузи; албанските макроа; чеченската, грузиската мафија и руското подземје; српскиот „земунски клан“ и др.

3. Глобалната култура

3.1. Планетарна масовна или масонска култура – детериторијализација и проширување на локалните хоризонти

а) Хомогенизација на животните стилови, вкусови и забави

Глобалната култура го преобликува локалниот фолклор и го руши сонот за културен плурализам – носењето фармерки, Nike патики или Rolex часовници, пиењето Coca-Cola, јадењето „fast food“ од McDonald и сл. кои во исто време му се достапни на обичниот Јапонец и на црнецот во Африка е доволен доказ за доминацијата на Западната цивилизација над сите останати т.е. за типичната перфидна вестернизација, американизација или мекдоналдизација на светот.

б) Унификација на навиките или духовна униформираност

Масовната култура нема традиција подолга од десетина години, таа вештачки се создава. Се создава еден модерен бирократски кафез кои суверените потрошувачи ги претвора во послушни конформисти кои, следејќи ги најновите трендови коишто вртоглаво се менуваат, се претвораат во *homo mechanicus* кој е преоптоварен од трката за моќ и престиж, станувајќи притоа егоистичен и бескруполозен.

в) Гигантски медиумски монопол или културен империјализам [според Ентони Гиденс]

Само четири светски новински агенции дневно емитуваат оклу 34 милиони зборови т.е. 90% од вкупното издаваштво на весници и емитувањето вести преку радиото и телевизијата;

девет од 10-те најголеми рекламни фирми се американски; во Холивуд се произведуваат 4/5 од сите филмови во светот; за само една деценија уделот на американски филмови во европските киносали се зголеми од 56% на 70%; бројот на корисниците на интернет се зголемува за 20%–30% на секои неколку месеци; CNN, BBC и другите „медиумски хиени“ денес ја креираат реалноста во светот.

3.2. Космополитска култура

Овој термин означува чувство на припадност на светот во целина, и првенствено е својство на богатиот Запад. Тоа можеме да го наречеме „ДАВОС култура“: секоја година во Давос, Швајцарија на Светскиот економски форум доаѓаат илјадници бизнисмени, банкари, владини службеници, интелектуалци и новинари. Луѓето од Давос ги контролираат речиси сите меѓународни институции, многу од владите во светот и огромен дел од светските економски и воени потенцијали. Во оваа елита сите се високообразовани, студирале на познати универзитети, сите течно зборуваат англиски, често патуваат и што е најважно веруваат во индивидуализмот и во сите „демократски вредности“ на западната цивилизација.

4. Глобалниот политички поредок

4.1. Густа мрежа на наднационални сили

Супранационалните политички тела и организации делуваат како неизбран светски парламент. Групата G-8, ММФ, Светската Банка (WB), НАТО, Советот за безбедност и др. го обликуваат политичкиот и економскиот живот на планетава. Во почетокот на XX-от век имало 37 меѓувладини и 176 невладини меѓународни организации, за да нивниот број за кратко време скокна на 260 и 5.500 – соодветно; бројот на меѓународни договори само за последниве 30 години порасна од 6.351 на 14.061. Прочуениот *Вашингтонски консензус* воспоставува нови правила на игра. Тој е резултат на диалогот меѓу Бил Клинтон и моќните банкири од Волстрит, кои безрезервно ја поддржале и ја финансирале неговата предизборна кампања, а за возврат добиле ветување дека тој ќе биде промотор на „слободната циркулација на капиталот“ на светската арена.

4.2. Извоз на диригирана демократија или 'демократија со низок интензитет' (т.н. демо[н]кратија)

Во средината на 1980-те Америка прави голем пресврт, раскинува со поддршката на диктаторските режими и го лансира големиот „проект за промоција на демократијата“ на американски начин. Со доктрината за човековите права се насочува кон рушење на, според нив, деспотските режими – посебно од исламскиот свет. Оваа глад за демократија ја искористуваат за делумно промовирање само на граѓанските и политичките права, а

нема ниту трага од економските и социјалните права.

Репертоарот на американскиот политички интервенционизам е разновиден: од превоспитување на политичките лидери, до подмитување на невладините, политичките, женските и младинските организации; од мониторинг и фалсификување на изборните процеси, до поддржување на опозицијата; од подмолни атентати, до директни воени интервенции.

4.3. Автократско светско владеење – три симптоми

а) Консензуална или „бенигна хегемонија“

Доминација или на Западот над сите останати цивилизации – јапонската, конфучијанската, хинду, латиноамериканската, африканската, исламската и словенско-православната. Тоа допринесува да се стимулираат конфликти и на „макро ниво“ – судир на цивилизациите, но и на „микро ниво“ – судири за територии, етнички и верски конфликти, внатре во одредени држави.

б) Проект за авторитарни наднационални [пара]држави:

*слаби лилипутански држави или „мини-државички“ кои под протекторат на НАТО се формираат од Балканот до Авганистан: на пример, после Втората светска војна бројот на држави се зголеми од 75 на преку 185;

*нов тип на „држави-трансмисионери“: тие се само локални извршувачи на одлуките на големите сили;

*нов вид на наднационални „постмодерни држави“, како на пример ЕУ;

*единствена „супердржава“ односно империја – САД.

в) Нов воен интервенционизам
Наместо траен мир, падот на Берлинскиот уид ни донесе „глобален милитаризам“ и експанзија на агресивниот НАТО пакт. Според новата нуклеарна стратегија на Пентагон, објавена во Њујорк Тајмс, нуклеарниот удар на САД може да настапи како одговор на нуклеарна агресија, или напад со биолошко, хемиско или друг вид оружје за масовно уништување или, пак против цели кои не можат да се уништат со конвенционално оружје. Листата на потенцијалните противници се однесува првенствено на: Русија, Ирак, Иран, Кина, Северна Кореја, Либија и Сирија.

Воениот буџет на САД, иако најголем во светот и понатаму вртоглаво расте: од 1998, кога тој изнесуваше 270 милијарди долари, во 2004 година беше предвидено да се искачи на рекордни 401 милијарди долари! (..)